

Получена: 16.09.2022 г.

Приета: 31.10.2022 г.

ОСНОВНИ ПРИНЦИПИ, ПОДХОДИ И ПОНЯТИЯ, ПРИЛОЖИМИ В УСТРОЙСТВЕНОТО ПЛАНИРАНЕ И В ДЕЙНОСТИТЕ ПО ОПАЗВАНЕТО И РАЗВИТИЕТО НА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО

Д. Иванова¹

Ключови думи: принципи, холистичен подход, интегрираност, устройствено планиране, културно наследство, опазване и развитие

РЕЗЮМЕ

Статията има за цел да бъдат изведени в структуриран вид някои основни постановки, често използвани, дори понякога манипулирани, в различни сфери на човешкото познание и битие, с което има голяма вероятност да провокира дебати в професионалните среди.

Основавайки се на утвърдени схващания, на урбанистичната теория и на проектантската практика, авторът представя в синтезиран вид разбиранията си за общи принципи, подходи и понятия от гледна точка на интерпретацията, съотнесеността и приложимостта им в устройственото планиране и в дейностите по опазване и развитие на културното наследство и в контекста на тяхната взаимна обвързаност.

1. Въведение

Представеният материал е част от научноизследователската дейност във връзка с дисертационния труд на автора по проблемите на устойчивото опазване и развитие на културното наследство в контекста на устройственото планиране. Статията е с надеждата да допринесе за създаването на яснота по някои основни урбанистични въпроси, съчетавайки утвърдени постановки с алтернативно виждане и различни гледни точки. Изложените тези са изведени както въз основа на колективен теоретичен и практически опит

¹ Диана Иванова, арх. урб. докторант, кат. „Градоустройство”, УАСГ, бул. „Хр. Смирненски“ № 1, 1046 София, e-mail: urbano.project@gmail.com

с доказани експерти в областта на урбанизма, така и са резултат от съпътстващите професионални разговори и беседи в процеса на изработване на множество съвместни проекти, които, предвид неформалния си характер, не са публикувани до момента [1 – 5].

2. Основни принципи и подходи, приложими в устройственото планиране и в дейностите по опазване и развитие на културното наследство

Устройственото планиране следва да се разглежда като сложен и отговорен процес, който определя дългосрочната политика в сферата на териториалното устройство [1, 3]. На основата на наличните териториални ресурси се определят действията за ефективното им използване за целите на социално-икономическото и инфраструктурното развитие, съхраняване на природната среда и социализиране на културното наследство (КН).

Процесът на изготвяне на устройствени планове изисква прилагането на утвърдени в теорията и доказани в практиката принципи и подходи в устройственото планиране на териториите и в опазването и развитието на системата на КН.

2.1. Принцип на интегрираност

Принципът на интегрираност се изразява в прилагането на методически подход, отчитащ комплексното влияние на разнопосочни фактори на развитието и използването на териториалните ресурси, на търсене на възможности за съвместяване на разнопосочни интереси с превес на тези с изразен публичен характер [3]. Принципът за интегрираност се допълва и с изискването за координация на устройственото планиране със стратегическото планиране и програмиране, с екологичните изисквания, с опазването на недвижимото културно наследство и др. Актуален съвременен аспект на принципа на интегрираност, особено приложим във взаимодействащите си процеси „устройствено планиране – опазване и развитие на културното наследство“, е интегрираната консервация.

Утвърждаването на понятието „интегрирана консервация“ в международен мащаб е резултат от процеса на преосмисляне на опазването на недвижимото културно наследство (НКН) като част от общия процес на развитие и управление на средата [6]. Ключова постановка в смисъла на модерния термин е интегрираното опазване или опазването като интегрална част от политиките, теориите и практиките по устройствено планиране и управление на околната среда (природна и антропогенна).

С риск да възникнат принципни професионални дискусии, които, дори и креативни, биха довели до отклонение от основната цел на настоящата публикация, се налага да се предложат някои авторови разсъждения по отношение на опазването на културното наследство в контекста на пространственото планиране, каквато е и насочеността на научното изследване.

За опазването на културното наследство като полидисциплинарна дейност и многостранен системен процес са писали доказани в теорията и практиката специалисти [2, 6, 10], като все по-утвърждаващ се е фокусът върху интегрираните подходи, което е и тенденция в европейски и световен мащаб.

За да се изясни смисълът на понятието „интегрирана консервация“, следва той да се разграничи от съвременното значение на понятието „консервация“, използвано в научната и правната терминология, когато става въпрос за опазване на културното наследство [6, 19]. Консервацията е един от методите за намеса в недвижимите културни ценности

(НКЦ), чрез които се осъществява тяхната физическа защита и представлява системен процес от дейности, които целят предотвратяване на разрушаването, стабилизация на състоянието им, както и улесняване на тяхното възприемане и оценка при максимално запазване на автентичността им. Консервацията представлява система от мероприятия за „съхраняване на недвижимата културна ценност чрез възстановяване стабилитета и устойчивостта на оригиналната субстанция и отстраняване на застрашаващите влияния“ [32].

Интегрираната консервация е европейска политика за координация между дейностите по проучване и опазване на културното наследство и тези по устройство и управление на териториите.

Във връзка с прилагането на принципа на интегрираност в многоизмерната система „устройствено планиране – културно наследство“, на базата на направените проучвания и на представените основни предпоставки за изясняване на същността на понятието „интегрирано опазване“, може да се формулират следните урбанистични постановки:

Интегрираното опазване е метод (система от принципи) за проучване, съхранение и поддържане на културното наследство в синхрон и креативно взаимодействие с останалите функционално-пространствени и социално-икономически системи, което включва и неговото развитие. Този процес е двупосочен, самият той е взаимодействие – от една страна културното наследство се интегрира в цялостната териториално-устройствена система, вписвайки се в общия функционално-пространствен контекст като негова неделима съставна част, от друга страна урбанистичните политики, планове и проекти създават условията за опазване и развитие на културното наследство, което се постига чрез прилагането на холистични подходи. Вж. т. 2.10.

2.2. Принцип на реалистичност

Принципът на реалистичност се изразява в отчитане на обективните фактори за пространствено развитие на териториите и във възможността за приложимост на устройствените решения [1, 3, 4].

2.3. Принцип на дългосрочност и флексибилност

По своя характер устройствените планове са документи с дългосрочно действие. Прилагането на този принцип при разработване на устройствени планове следва да се съобрази с обективни прогнозни разчети за протичащите на територията процеси, които да отчитат очакваното въздействие на фактори със стимулиращо и със задържащо влияние [3]. Предлаганите устройствени решения по отношение на пространствените системи следва да са относително устойчиви във времевия хоризонт на действие на устройствените планове и в същото време да осигуряват гъвкавост и адаптивност при прилагането на плановете предвид динамичността на развитие на социално-икономическите, функционалните и информационните системи. Периодичните актуализации на програмите за реализация на плановете в срока им на действие се извършват с цел включване на нови мерки, дейности, проекти или източници на финансиране.

2.4. Принцип на приемственост и континуитет

Принципът се изразява в отчитане на даденостите, на положението, което е, на предходни разработки и доразвиване на нереализираните потенциали за извеждане на крайния продукт на по-високо качествено ниво.

2.5. Принцип на системност и синергия

Принципът на системност се изразява в прилагането на системен подход [1], разглеждащ отделните обекти като системи с характерни качества, при взаимодействието на които, в зависимост от начина на съчетанието им, се получава краен продукт с нови/собствени качества, различни от първоначалните индивидуални характеристики на съставните елементи. Целта на прилагането на системния принцип е постигането на положителна синергия, което се изразява в това, че качествата, свойствата и ефектите на получената крайна система надвишават качествата, свойствата и ефектите на индивидуалните самостоятелни начални системи.

2.6. Принцип на флуидитет

Флуидитетът е качество на това, което е трудно за фиксиране и застопоряване, обратното на статичността, твърдостта, неподвижността и съпротивлението. Флуидитетът е качество, описващо вероятността за промяна, състоянието на готовност за промяна. Флуидитетът характеризира лекотата, с която една материя плавно и равномерно прониква в друга [7 – 9].

Липсата на готовност за промяна прави всяко развитие невъзможно. Промяната е в основата на всяко развитие.

В контекста на културното наследство и функционално-пространственото развитие на териториите принципът на флуидитет отчита свойството на една среда хармонично и балансирано да прониква в друга [1], да ѝ предава качествата си, като я обогатява както на материално, така и на духовно ниво.

2.7. Принцип на партньорство

Принципът се основава на комуникация и градивно взаимодействие между заинтересованите страни (централни и местни власти, бизнес, НПО, местно население, проектанти, експерти, инстанции и др.) и отчитане на ролята им на участници в процеса [5].

2.8. Принцип на публичност

Принципът на публичност на устройствените решения се прилага както чрез информираност, така и чрез участие на обитателите/ползвателите на крайния продукт в обществени обсъждания и отчитане на техните предложения [3, 5].

2.9. Принцип на устойчиво развитие

Теорията за устойчиво развитие е твърде популярна и многоаспектна и статията няма за цел и съответно претенции за изчерпателност и всеобхватност. За целите на научно-изследователската разработка, във връзка с която е и настоящият материал, е използвана целева интерпретация на понятието, съотнесима към темата/аспекта на изследването и приложима към устройственото планиране. Вж. т. 3.5.

По отношение на устройственото планиране принципът на устойчиво развитие изисква балансирано съчетание на устойчивост/опазване и развитие. Устройствовите планове трябва да осигуряват едновременно:

- Достъпност – пространствена, социална, финансова.
- Условия и интерес за различни социални и възрастови групи.
- Опазване на околната среда – природна и антропогенна (хора; недвижимо културно наследство).
- Запазване на интересите на бъдещите поколения – това, което създаваме с действие или бездействие тук и сега, трябва да запази правото на избор на идните поколения [10]. Целта е да предадем наследството си от миналото на бъдещето максимално некомпрометирано и по възможност подобро, доколкото позволяват капацитета и нивото ни на интелектуално, духовно и научно-технологично развитие.

2.10. Холистичен подход

Основните характеристики на холистичния подход са **цялостност и интегралност**. Това означава както интегрирано прилагане на утвърдените принципи, така и решаването на отделните задачи в тяхната цялост и взаимна обвързаност – времева, функционална, пространствена, системна и методична. По отношение на културното наследство в контекста на устройственото планиране чрез холистичния подход се постига както взаимна обвързаност на системата на КН с другите функционално-пространствени системи и със стратегиите в областта на КН от общинско, регионално, национално, европейско и световно ниво, така и съвместимост на устройствените режими с режимите за опазване на недвижимите културни ценности (НКЦ). Холистичният подход налага и ефективно взаимодействие и постоянна комуникация както между членовете на проектантските колективи, така и между всички заинтересовани страни и участници в процеса на изготвяне, процедуране и прилагане на плановете – местни и държавни власти, частен бизнес, местно население, собственици, одобряващи и съгласуващи инстанции, неправителствен сектор, други заинтересовани страни. Холистичният подход позволява всички нива и аспекти на процеса да функционират балансирано заедно за **оптимален ефект**.

3. Интерпретация на ключови понятия, приложими в устройственото планиране и в дейностите по опазване и развитие на културното наследство

В научната теория и практика съществуват понятия, които поради своята разностранност и многопластовост попадат извън тези с утвърдена статична и еднозначна дефиниция, което дава възможности за нюанси в тълкуването им, дори за различни интерпретации. Това налага изясняване на смисъла, който се влага в тях в зависимост от полето на конкретното научно изследване.

На базата на проведените изследвания [1 – 5, 7 – 9, 11 – 20, 24, 25, 28, 30, 31] е предложено оригинално разбиране на основни термини, използвани в устройственото планиране и опазването и развитието на културното наследство. Ключовите понятия са използвани при разработването на дисертационния труд в смисъла, който влага в тях авторската им интерпретация.

3.1. Урбанизъм

За понятието „урбанизъм“ няма еднозначна общоприета дефиниция. Според най-разпространените представи [7 – 9, 11 – 16] урбанизмът:

- е изкуство, наука и техника на развитието на човешките агломерации;
- набор от правни правила и мерки, които позволяват на публичните власти да контролират разпределението и използването на земята. (За тази цел се изготвят различни градоустройствени планове: генерален план, план за земеползване и др.);
- урбанизация;
- направление в литературата и изкуството, в което се описва живота в големия град;
- изследването на това как жителите на градските райони взаимодействат със застроената среда [16];
- направление в градоустройството;
- означава градоустройство [12];
- наука, изкуство или техника на пространствена организация на човешките поселения [11];
- занимава се с изучаване на градовете – тяхната икономическа, социална, културна и политическа среда и отлагане на тези проучвания в материално-пространствената и териториална структура на градовете [11];
- практика на създаване на пространствената среда на човешките общности за живеене, работа и забавления, като покрива повече хуманните аспекти на градското планиране [11];
- трябва да се занимава с урбанизирано пространство, съставено от множество пространства, времена, елементи и мрежи, локални места, субекти и фрагменти в глобалната мрежа от икономически, социални и културни промени на човешката общност [11].

Един от ключовите аспекти на понятието „урбанизъм“ е „пространственото планиране“ или „планирането на пространственото развитие“, за което в своята публикация „Още за пространственото развитие и планиране“ [21] проф. д-р арх. Валери Иванов и проф. д-р арх. Александър Слаев предлагат следната дефиниция:

- „Интегрирана система от управленски въздействия върху териториите – социални, икономически, физически, екологични, които за определен времеви период, чрез създаване на устойчив баланс между динамичните човешки потребности и относително статичната материална среда имат за цел да формират оптимални условия за възпроизводство както на обществото като цяло, така и на отделните човешки индивиди“ [21].

На базата на така синтезираните основни теоретични постановки за изясняване на смисъла на понятието „урбанизъм“ е формулирано и авторовото разбиране за него, според което:

„Урбанизмът е наука, практика и изкуство за устройство и управление на жизнената среда на човека [1] в градивно симбиотично взаимодействие с неантропогенните системи и с респект към миналото и бъдещето“.

3.2. Културно наследство

Понятията „култура“ и „културно наследство“ могат да бъдат както популярно разбираеми, така и абстрактни до степен на философски категории. Поради тази причина еднозначното дефиниране на смисъла им не подлежи на всеобхватност и изчерпателност.

ЮНЕСКО дефинира културата като „множеството от отличителни духовни, материални, интелектуални и емоционални черти на дадено общество или обществена група, тя обхваща освен изкуството и литературата, начина на живот, формите на съжителство, ценностните системи, традициите и вярванията“.

ИКОМОС припознава културното наследство като „израз на начина на живот, разработен от една общност и предаван от поколение на поколение, включително обичаи, практики, места, предмети, художествени изрази и ценности.“ [22].

Съгласно ЗКН [19]: „Културното наследство обхваща нематериалното и материалното недвижимо и движимо наследство като съвкупност от културни ценности, които са носители на историческа памет, национална идентичност и имат научна или културна стойност“.

Според конвенцията за опазване на световното културно и природно наследство, приета от ЮНЕСКО през 1972 година [18] терминът „културно наследство“ включва:

- паметниците: архитектурни произведения, скулптури или монументална живопис, археологически елементи или структури, надписи, пещери и групи от елементи с изключително световно значение от гледна точка на историята, изкуството или науката;
- ансамблите: групи от отделни или сборни конструкции, които поради своята архитектура, своето хармонично единство или своята интеграция в околната среда имат изключително световно значение от гледна точка на историята, изкуството или науката;
- забележителните места: човешки творби или произведения, създадени съвместно от човека и природата, както и зоните, включително и археологичните обекти с изключително световно значение от гледна точка на историята, естетиката, етнологията или антропологията“.

С времето представите и подходите към културното наследство в процесите на неговото опазване и развитие постепенно еволюират и се проявяват в някои актуални тенденции, обобщени от проф. д.а.н. арх. Тодор Кръстев [30] по следния начин:

- „Културното наследство разширява своето съдържание, за да обхване освен паметниците на културата, още и други ценности: традиционни земеделски практики, социални събития и традиции, местни кухни и занаяти, неосезаеми ценности и др., формиращи единната културна среда.
- Културното наследство разширява своя териториален обхват, за да включи ценности на все по-високи равнища: исторически градове, културни пейзажи, културни маршрути – с локален, национален, континентален, дори трансконтинентален обхват.
- Културното наследство се изявява не само като духовна ценност, която трябва да се опазва, но и като уникален ресурс, който може и трябва да се използва за устойчиво развитие, по правилата на икономическата игра и законите на пазара“.

За целите на научното изследване, част от което е настоящият материал, е вложено едно по-широко разбиране [2], че „културно наследство“ е **всичко, което е създа-**

дено някога от човека, а „култура“ е мерилото както за капацитета за възприемане, разбиране, оценка и придаване на стойност на сътвореното изобщо, не само от човека, така и за способността за интегриране в този едновременно устойчив и динамичен контекст в зависимост от еволюционното ниво на индивидуалното, общностното и глобалното развитие. Ключови идеи в представеното разбиране са респект към миналото, приемственост и континуитет. Няма как да пренебрегнем миналото в развитието си, защото то определя какви сме сега. То включва и съвременния пласт на настоящето, което няма как да прескочим, за да отидем в бъдещето, където съзиданото тук и сега ще бъде културно наследство.

„Идвам от древността, отивам в бъдещето“ [23] – сега просто минавам оттук.

3.3. Паметници на културата

Според отменения със Закона за културното наследство (ЗКН) Закон за паметниците на културата и музеите (ЗПКМ): „Паметник на културата е всяко недвижимо и движимо автентично материално свидетелство за човешко присъствие и дейност и за процесите в природата, което има научна и/или културна стойност и притежава обществена значимост“ [20].

Терминът „паметник на културата“ е заменен с „културна ценност“, определен в ЗКН като „нематериално или материално свидетелство за човешко присъствие и дейност, природна даденост или феномен, което е от значение за индивида, общността или обществото и има научна или културна стойност“ [19].

Смисълът на двете понятия „културна ценност“ и „паметник на културата“ е различен, защото кои сме ние, че да казваме кое е ценно и кое не [2].

Разбирането, което авторът има за понятието „паметник на културата“ се определя от етимологията и значението на думата „памет“. Най-общо „памет“ означава „помня“, „има в ума си“, „има в съзнанието си“.

„Паметник на културата“ е носител на знанието [2], спомена, мисълта, паметта за култура – за онова постоянно присъствие и съпътствие на човека от зората на неговото проявление, от самото сътворение на света. Съ-творение = съвместно създаване.

3.4. Устойчивост

Понятието „устойчивост“ е интензивно използвано както в своя най-широк смисъл, така и в по-тесен смисъл като терминология в различни сфери на живота, обществото, науката и културата. Някои от най-популярните и универсални значения са [13, 24, 25]:

- форма на етика между поколенията, при която екологичните и икономическите действия, предприети от настоящите хора, не намаляват възможностите на бъдещите хора да се радват на сходни нива на богатство, полезност или благосъстояние;
- свойство на дадена система да запазва основните си характеристики при относително малка промяна на даден параметър;
- корекционна стратегия за възстановяване на естественото равновесие в природата и обществата, което хората и техните общности са нарушавали неосъзнато и нова ценностна и дейностна парадигма, която да играе ролята на глобална превенция на бъдещи дисбаланси или дисхармонии в природата, в социума или в тяхното взаимодействие;

- покой, неподвижност; съпротивление, съпротивляемост, упоритост, издръжливост, закаленост, непоколебимост, резистентност; постоянство, неизменност, трайност; непокатимост; стабилитет;
- дългосрочна жизнеспособност.

В този аспект, според разбирането на автора, устойчивостта по отношение на културното наследство се свързва с неговото опазване и запазване такова, каквото е, непроменено и непроменяемо, традиционно и стабилно, твърдо и неподвижно. Устойчивостта, сама по себе си, е неустойчива система, тъй като жизнеспособността изисква развитие.

3.5. Устойчиво развитие

Както бе споменато (вж. т. 2.9) настоящата статия няма за цел (и съответно претенции) изчерпателно и всеобхватно да изследва популярната и многоаспектна теория за устойчиво развитие.

Съществуват различни дефиниции на понятието „устойчиво развитие“, повечето с общ и абстрактен характер.

Едно от изначалните, най-разпространените, достъпни и обобщени определения за устойчиво развитие е, че това е развитие, което „удовлетворява и отговаря на потребностите на сегашното поколение, без да подлага на риск способността и да ограничава възможността на бъдещите поколения да посрещнат и реализират своите потребности“ [26]. Това е и официалната дефиниция за устойчиво развитие, която се появява за първи път в доклада със заглавие „Нашето общо бъдеще“ на Световната комисията за околна среда и развитие към ООН от 1987 г. (по-известен като „доклада Брутланд“).

На практика множеството дефиниции представляват стремежа на своите автори да разяснят принципа за устойчиво развитие от различни гледни точки в зависимост от аспекта на тяхното изследване. В своята публикация „Етика на устойчивото развитие на отидна и туризма по българското Черноморие“ [27] арх. Илия Еврев представя интересна посока на разсъждения по отношение на неикономическите, културните и етично-нравствените аспекти на устойчивото развитие. В изследването си той определя устойчивото развитие като морално предизвикателство пред съвременното общество и резонно задава въпроса: „Постижима цел ли е устойчивото развитие за съвременното общество?“.

В дисертационния труд, във връзка с който е подготвен и представен настоящият материал, е използвана целева интерпретация, съотносима към темата/аспекта на изследването, приложима към устройственото планиране и дейностите по опазване на културното наследство. Формулираното разбиране на автора се основава на няколко тези:

- Опазването на културното наследство е необходимо условие за неговото развитие. В противен случай няма да има какво да развиваме.
- Развитието на културното наследство е начин за неговото опазване.
- Устройственото планиране има потенциала да бъде както средство за опазване на културното наследство, така и начин за неговото развитие.
- За да има устойчиво развитие, първо трябва да е налице изобщо развитие. Няма как да съществува устойчиво развитие без да има развитие въобще.
- Опазването и развитието поотделно са необходими, но недостатъчни условия за устойчиво развитие на културното наследство, симбиозата между двете е необходимо и достатъчно условие за това.

В този смисъл за целите на дисертационния труд под устойчиво развитие на културното наследство се разбира именно тази симбиоза, интегрирано взаимодействие на двете дейности и функции – опазване и развитие.

Дали в този дух на разсъждения не е резонно да се преосмисли и обогати съдържанието на понятието „устойчиво развитие“ с новата представа за „устойчиво опазване“ [29]?

4. Заключение

Представените в статията схващания и формулировки на основни принципи, подходи и понятия предлагат възможност за професионални креативни дебати, но същевременно прилагането им на практика би допринесло за по-добро разбиране и хармонично протичане на процесите, свързани с устройственото планиране и с дейностите по опазване на културното наследство в контекста на тяхната взаимна обвързаност.

Благодарности

Изваквам своята благодарност на всички колеги и приятели, които провокираха синтезирането на идеи в процеса на създаването на дисертационния труд.

Настоящата научноизследователска разработка е подкрепена финансово от градоустройствено и архитектурно проектантско бюро „Урбано“ ЕООД.

ЛИТЕРАТУРА

1. *Tarsankov, Y.* Planove, proekti, razgovori i besedi. 1996 – 2022.
2. *Karazlateva, M.* Planove, proekti, razgovori i besedi. 2004 – 2022.
3. *Koprlev, I.* Planove, proekti, razgovori i besedi. 2004 – 2022.
4. *Ivanov, V.* Planove, proekti, razgovori i besedi. 1996 – 2022.
5. *Baklov, O.* Planove, proekti, razgovori i besedi. 2004 – 2022.
6. *Kandulkova, Y.* Opazvane na arhitekturnoto nasledstvo v Bulgaria-nachaloto. Avangard Prima, Sofia, 2021. ISBN 978-619-239-654-1
7. <https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais>, posledno poseten na 14.08.2022.
8. <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english>, posledno poseten na 14.08.2022.
9. <https://www.britannica.com/dictionary>, posledno poseten na 14.08.2022.
10. *Krastev, T.* Lektsionen kurs. UASG, KITA, 1998/1999.
11. *Aleksandrov, A.* Teoretichni osnovi na urbanizma. Institut za Modernostta, Sofia, 2006, ISBN 954-9893-01-14.
12. *Kovachev, A., Kalinkov K.* Tezaurus. Gea-print, Varna, 2011. ISBN 978-954-9430-72-1.
13. <https://rechnik.chitanka.info>, posledno poseten na 20.08.2022.

14. <https://bg.wikipedia.org>, posledno poseten na 20.08.2022.
15. <http://rechnik.info>, posledno poseten na 20.08.2022.
16. <https://en.wikipedia.org>, posledno poseten na 20.08.2022.
17. Zakon za ustroistvo na teritoriaata (V sila ot 31.03.2001 g., Obn. DV. br.1 ot 2 Yanuari 2001 g., posl. izm. DV. br. 94 ot 12 Noemvri 2021 g., posl. dop. DV. br. 42 ot 7 Yuni 2022 g.).
18. Konventsia za opazvane na svetovnoto kulturno i prirodno nasledstvo (prieta ot UNESCO prez 1972 godina; prieta s Razporezhdane № 13 na Byuroto na Ministerskia savet ot 4 fevuari 1974 g., v sila ot 17 septemvri 1975g., obn. DV. br. 44 ot 27 may 2005 g.).
19. Zakon za kulturnoto nasledstvo (V sila ot 10.04.2009 g., Obn. DV. br.19 ot 13 Mart 2009 g., posl. izm. DV. br. 17 ot 26 Fevuari 2021 g.).
20. Zakon za pametnitsite na kulturata i muzeite (obn. v DV. br. 29 ot 1969 g., s izmenenia) – otmenen.
21. *Ivanov, V., Slaev, A.* Oshte za prostranstvenoto razvitie i planirane. // Godishnik na UASG, 2016, 49 (1): 83 – 90.
22. http://www.cultureindevelopment.nl/Cultural_Heritage/What_is_Cultural_Heritage, posledno poseten na 21.08.2022.
23. Deviz na grad Yambol s avtor Totyu Branekov, iztochnik: <http://yambol-life.com>, posledno poseten na 20.08.2022.
24. <https://nauka.bg/ustoichivost-upotreba>, posledno poseten na 21.08.2022.
25. <http://www.onlinerechnik.com>, posledno poseten na 21.08.2022.
26. Doklad “Brutland” ot 1987 g.
27. *Evrev, Il.* Etika na ustoychivoto razvitie na otdiha i turizma po balgarskoto Chernomorie. // Godishnik na UASG, 2016, 49 (1): 25 – 38.
28. Obshti ustroystveni planove na obshtini (OUPO) i zadania za izrabotvaneto im v perioda 2013 – 2021 g. s osnoven proektantski ekip: prof. d-r arh. Valeri Ivanov, arh. i urb. Diana Petkova Ivanova, dots. d-r Ilia Koprarev, dots. arh. Yordan Tarsankov, n.s. arh. Maria Karazlateva, inzh. Ognyan Baklov, prof. d-r landsh. arh. Pencho Dobrev, inzh. i urb. Svetlozar Blagoev i dr.
29. *Kandulkova, Y.* Razgovori i besedi. 2022.
30. *Krastev, T.* Istoricheskite teritorii: integratsionno pole za kultura i turizam. // Kulturno nasledstvo: obrazovanie – nauka – opazvane, integrirani v turizma (Heritage: ESPRIT). Pod obshtata redaktsia na prof. d.a.n. arh. Todor Krastev. LiterNet, Varna, 2009. ISBN 978-954-304-355-2.
31. Zakon za regionalnoto razvitie (V sila ot 31.08.2008 g., Obn. DV. br. 50 ot 30 May 2008 g., posl. izm. i dop. DV. br. 21 ot 13 Mart 2020 g., posl. izm. DV. br. 51 ot 1 Yuli 2022 g.).
32. Naredba № 4 ot 21 dekemvri 2016 g. za obhvata i sadarzhaniето na dokumentatsii za izvarshvane na konservatsionno-restavratsionni deynosti na nedvizhimi kulturni tsennosti (V sila ot 30.12.2016 g., Izdadena ot ministara na kulturata i ministara na regionalnoto razvitie i blagoustroystvoto, Obn. DV. br. 105 ot 30 Dekemvri 2016 g.).

BASIC PRINCIPLES AND APPROACHES IN URBAN PLANNING AND IN THE PROTECTION AND DEVELOPMENT OF THE CULTURAL HERITAGE

D. Ivanova¹

Keywords: principles, holistic approach, integration, urban planning, cultural heritage, protection and development

ABSTRACT

This paper aims to bring out in a structured form some basic statements, often used, even sometimes manipulated, in different spheres of human knowledge and being at all, with which there is a high probability of provoking debates in professional circles.

Based on established concepts, on the urban theory and practice, the author presents in a synthesized form her understanding of general principles, approaches and notions in terms of their interpretation, relevance and applicability in urban planning and in the activities of protection and development of the cultural heritage and in the context of their interconnectedness.

¹ Diana Ivanova, Arch. Urban Planner PhD Student, Dept. "Urban Planning", UACEG, 1 H. Smirrenski Blvd., Sofia 1046, e-mail: urbano.project@gmail.com